

Орман олимпиадасы 2022

ОРМАН ОЛИМПИАДАСЫ 2022

Орман олимпиадасы 23 наурыздан 27 наурызға дейін онлайн-тест түрінде өтеді.
Қатысуға 7-8 сынып оқушылары шақырылады.

Сіздер 11 наурыз бен 22 наурызды қоса алғанда, "Орман олимпиадасы - 2022" бөлімінде Батыс-Алтай қорығының www.zagpz.kz сайтында орналасқан танымдық дәріс оқып, барлық ақпаратты ала отырып, онлайн тестілеуге дайындала аласыз.
23 наурызда онлайн тестілеуге сілтеме қойылып, жарияланады.

28 наурызда онлайн тестілеудің қорытындысы шығарылады, ең үздік 10 қатысушы естелік сыйлықтарға ие болады.

Қызықты, танымды және тартымды болады. Сәттілік тілейміз!

Барлық сұрақтар бойынша 7-72-87 телефонына хабарласыңыз немесе zapz@mail.ru поштасына жазыңыз.
Біздің мекен-жайымыз: Риддер қаласы, Семипалатинская көшесі 9. Жұмыс уақыты 8.00-ден 17.00-ге дейін (түскі үзіліс 12.00-ден 13.00-ге дейін)

Орманолимпиадасы—бұл экологиялық ойлауды дамытатын және Батыс-Алтай қорығының табиғаты туралы білімдерін тексеретін қызықты онлайн-жарыс.

Олимпиада «Саябақтар шеруі 2022» табиғатты қорғау акциясы шеңберінде жас ұрпақты экологиялық күн тәртібіне тарту, ерекше қорғалатын табиғи аумақтар туралы базалық білімді қалыптастыру мақсатында өткізіледі.

Акцияның ұраны – **«Табиғатты сүй, болашақты сақта!»**

Орман олимпиадасы Батыс-Алтай қорығының табиғаты туралы білімдерін кеңейтуге мүмкіндік береді.

Жануарлар мен өсімдіктердің сирек кездесетін түрлерінің жер бетінен жойылып кетпеуі үшін бүкіл әлемде ерекше қорғалатын табиғи аумақтар құрылады, олар жойылуды тоқтатуға және табиғатты қалпына келтіруге жағдай жасауға көмектеседі.

Қорық деген не?

Мемлекеттік табиғи қорық—табиғат қорғау және ғылыми мекеме мәртебесі бар ерекше қорғалатын табиғи аумақ, оның қызметінің мақсаты оның аумағындағы жануарлар дүниесін, өсімдіктерді, ландшафттарды, табиғи процестер мен құбылыстарды сақтау және қалпына келтіру, сондай-ақ оларды зерделеу болып табылады.

Қазақстанда 10 қорық бар, олардың 3-і Шығыс Қазақстанда орналасқан. Олар: Батыс-Алтай, Марқакөл, Алакөл (ішінара) мемлекеттік табиғи қорықтары.

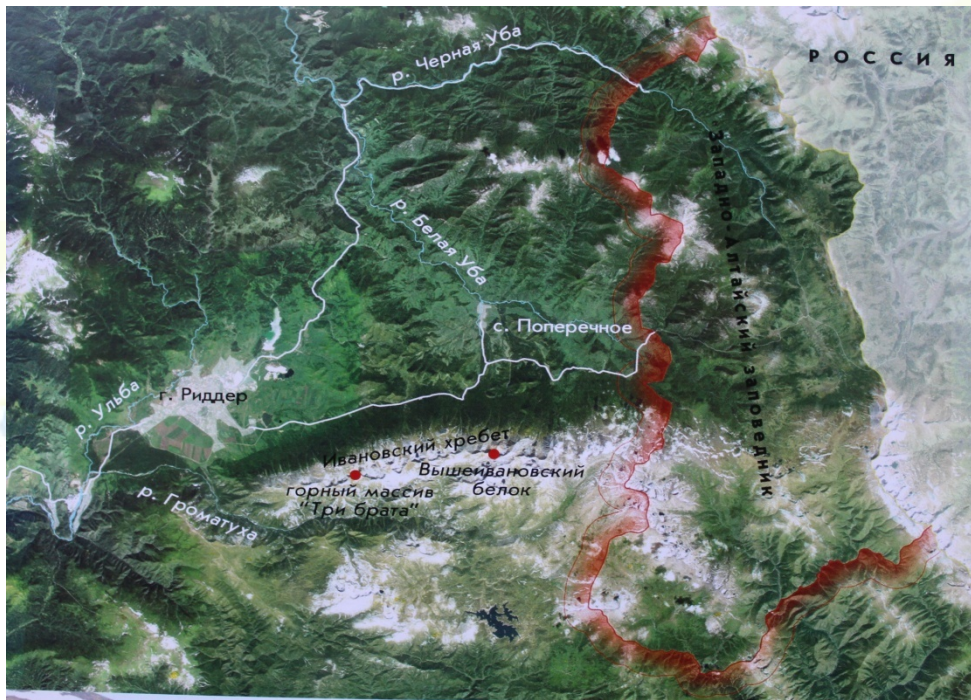
Батыс-Алтай мемлекеттік табиғи қорығы 1992 жылы 3 шілдеде құрылған. Қорық Батыс Алтайдың табиғи кешендері мен нысандарын сақтау, қалпына келтіру және зерттеу мақсатында құрылған.

Қорықтықұрушылардыңбіріжәнеалғашқы директоры Евгений Владимирович Бондарчук (1992-2000) болды.

Батыс-Алтай қорығыШҚО-ныңсолтүстік-шығысындаорналасқан. КендіАлтайда. РесейФедерациясының Алтай РеспубликасыменшектеседіжәнеРиддер (бұрынғыЛениногор) және Зырян әкімшілікаудандарыаумағыныңбірбөлігіналыпжатыр.

ӘкімшілікғимаратыРиддерқаласында Семипалатинская 9көшесіндеорналасқан.

ҚорықРиддерқаласынаншығысқақарай 48 км жерде (А9тасжолы) орналасқан.

Жолқиыршықтас, мұндакез-келгенкөлік жете алмайды. Ерекшеқорғалатынтабиғи аумаққакіреберісте шлагбаум тұр. Қорыққабұғанрұқсатберетінқұжаттарарқылыкіругеболады, өйткенімұндақорықрежиміорнатылған. Қорықрежимітабиғикешендінемесеобъектінішаруашылықжәнерекреациялықпайд аланудантолықалыпқояды, табиғаттыңтабиғипроцестерінекезкелгенараласуғатыйымсалудыбілдіреді. Мұндай режим мемлекеттіктабиғиқорықтар мен табиғиескерткіштерүшінбелгіленеді.Сондықтан қорықта қорық қызметкерлерінің жетекшілігінсіз жүруге болмайды. Сондай-ақ, сізде шекарашылар сұрайтын жеке куәліктің түпнұсқасы болуы керек.

Қорықтың аумағы 86122га, 65%-ын орман алып жатыр. Ормандардың құрамында қара тайга (шырша орманы) басым-26,7%. Сондай-ақ, балқарағай (сібір қарағайы, балқарағай), сағыз қарағай (қыста иінілерді тастайтын жалғыз қылқан жапырақты ағаш), сібір шыршасы, қайың,

Лиственница сибирская

и

Пихта

шетен және басқалары өседі. Қорық – еліміздегі ең орманды жерлердің бірі. Расында да Қазақстанда ормандар жалпы аумақтың 5%-нан аспайды, ал біздің Алтайда ормандар жалпы табиғи орта болып табылады. Мұның бәріне климаттың әсері тиеді. Кейбір жылдары қорық аумағында жылына 2000мм-ден астам жауын-шашын түскен. Бұл елдің ең ылғалды аймақтарының бірі. Ылғалды климат ормандардың өсуіне ғана емес, басқа да өсімдіктерге қолайлы.

Өсімдіктер әлемі 350 тұқым мен 85 тұқымдасының 883 түрімен ұсынылған. Саңырауқұлақтардың 146 түрі, **мүктер, қыналар, сушырмауықтар, қырықбуындар** да өседі.

Өсімдіктердің 27 түрі Қазақстанның «Қызыл кітабына» енгізілген:

Адонис
Златоцвет весенний

Арника Ильина

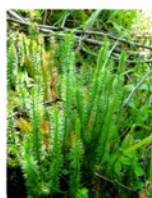
Златоцвет пушистый

Астрагал сладколистый

Башмачок пятнистый

Баранец обыкновенный

Тюльпан
понижающийся

Вороний глаз

Кандык сибирский

Долгонос снеговой

Дифазияструм
альпийский

Ковыль перистый

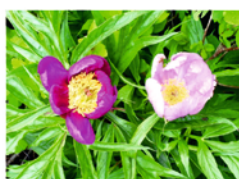
Пальчатокоренник
Фукса

Надбородник
безлистный

Лук мелкосетчатый (черемша)

Пион Марьин корень

Лук низкий

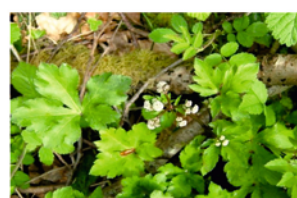
Голосемянник алтайский

Пион степной

Сибирка алтайская

Подлесник европейский

Прострел понижающийся

Маралий корень

Ревень алтайский

Тюльпан одноцветковый

Родиола розовая
(золотой корень)

Қорықтың фаунасы (жануарлар әлемі) түрлердің алуан түрлілігіне бай. Жануарлардың 230 түрі бар.

Құстардың 162 түрі (оның 120-сы ұя салады) - Құстардың 6 түрі Қазақстанның «Қызыл кітабына» енгізілген:

Лашын

Ителгі

Таз тырна
Қара дегелек
Бүркіт
Үкі

Сүтқоректілердің 57 түрі мекендейді, оның ішінде Иконников жарқанаты Қазақстанның Қызыл кітабына енгізілген. Сүтқоректілердің көпшілігі бізге белгілі және тек Батыс-Алтай қорығында ғана емес, сонымен қатар Риддердің маңында, тіпті кейде қаланың өзіне кіреді. Қоңыр аю — қорықтың символы. Ірі аңдардан қасқыр, марал, бұлан, елік, тоқал бұғы, құну, сұр суыр, түлкі, сілеусін, бұлғын, тиін, ала тышқан, аққалақ, алтай шақылдағы және басқалары мекендейді.

Қорық аумағында балықтың 5 түрі кездеседі (таймень Қазақстанның «Қызыл кітабына» енгізілген, сондай-ақ сібір қарауызы, талма балық, жалаңшың тыр, сібір шіл тастары дакездеседі), қосмекенділердің 2 түрі (кәдімгі құрбақа, сүйіртұмсық бақа), бауырымен жорғалаушылардың 4 түрі (су жылан, сұр жылан, тірі туатын кесіртке, секіргіш кесіртке) кездеседі.

Батыс-Алтай қорығында әртүрлі ерекше ландшафттар бар. Онда Линейский, Көксу, Холзун, Тұрғысын, Ивановский (ішінара) жоталары орналасқан. Қорық аумағындағы ең биік жері - Холзун жотасы (Линейский тауы 2598 м).

Қорық суларға да бай — көптеген өзендер, бұлақтар, таулықөлдер бар. Қорықтың өңірі өзендері — Ақ Оба, Қара Оба, үлкен Тұрғысын.

Қорықтың құрылымы.

Қорықта 3 бөлім ұйымдастырылған.

1. Қаржы және ұйымдастыру жұмысы бөлімі. Бұл бөлім барлық қаржылық есеп айырысу шараларын жүзеге асырады.

2. Табиғи кешендер мен нысандарды қорғау қызметі бөлімі қорық аумағын күзетуді қамтамасыз етеді, белгіленген қорық режимінің сақталуын қадағалауды және табиғат қорғау режимінің бұзылуына әкеп соғатын барлық іс-қимылдардың алдын алуды жүзеге асырады. Бұл кордондарда (орман үйлерінде) тұратын және тәртіп бұзушылардың, өрттердің болмауын қадағалайтын мемлекеттік инспекторлар.

3. Ғылым, мониторинг, экологиялық ағарту және туризм бөлімі өз қызметін 2 бағытта жүргізеді:

- 1) ғылыми
- 2) экологиялық-ағартушылық және туристік

Қорықта ғылыми-зерттеу қызметін жүргізуге рұқсат етіледі. Бірақ шектеулі – табиғатқа және қоршаған ортаға зиян келтірілмеуі тиіс. Ғылыми мамандар табиғи-қорық қорық нысандардың динамикасын бақылау мен зерттеуге, табиғи ортаның жай-күйін бағалауға және болжауға, оларды қорғаудың ғылыми негізделген шараларын әзірлеуге байланысты зерттеулер жүргізеді. Табиғи үрдістердің табиғи барысы және қорғау режимдерінің экологиялық жүйелерге әсері зерттеледі.

Мемлекеттік инспекторлар күнделікті күнделіктер жүргізіп, қай жануарларды көргенін, ауа-райы мен жауын-шашынның қандай екенін жазып ғылыми бөлімнің жұмысын жеңілдетеді.

Деректер негізінде жыл сайын табиғат жылнамасы жазылады.

Фототұзақтар жануарларды зерттеуге де көмектеседі. Ғылыми мамандар оларды біраз уақытқа орнатады, кейінірек алады. Фототұзақтар жылу мен қозғалысқа жауап береді. Кез-келген жануар фототұзақтың көру аймағында пайда болған кезде, ол жұмыс істейді және жазуды қосады. Кейбір жануарлар оны байқайды және қызығып, жақынырақ қарайды.

Бөлімнің екінші бағыты - экологиялық ағарту және туризм.

Бөлім мамандары тұрғындармен жұмыс жүргізеді

1) экологиялық ағарту мақсатында:

Бұқаралық ақпарат құралдары, экологиялық туризмді ұйымдастыру, экологиялық іс-шаралар арқылы жүзеге асырылады. Жарнамалық-баспа қызметін, экологиялық экскурсияларды, көрнекі үгіт-насихат жұмыстарын жүзеге асырады. Жыл сайын көптеген экологиялық іс-шаралар, соның ішінде «Орман олимпиадасы», «Саябақтар шеруі» халықаралық акциясын өткізеді.

2) туризмді дамыту мақсатында

Қорықта экологиялық туризмге рұқсат етілген. Бұл табиғатқа зиян келтірместен саяхатталатын туризм. Сонымен қатар, қорықта туристтер қорық қызметкерлерінің жетекшілігімен жүреді.

Батыс-Алтай қорығында 5 бағыт бар:

1) **«Эталон Западного Алтая» бағыты** – қорыққа апаратын ең әдемі жолдарының бірімен жүруге мүмкіндік беретін автомобиль бағыты. Бағыт Линейский асуынан кейін, Қара Оба өзені мен Көксу жотасына дейін созылады. Қорық жоталарының биік бөлігіне шолу, жол шегіндегі қорықтың негізгі табиғи кешендері мен табиғи нысандарын көрсету.

2) **«Алешкины стёжки» бағыты** - бұл Алешков ключ ағынының жоғарғы жағындағы Иваново жотасына баратын 2-3 күндік сапар. Бұл бағытта тау

көлдерінің

қайнар

көзіне

жетуге

болады.

3) **«Заповедные дали» бағыты** – қорықтың бір күндік бағыты. Жаяу бөлігі Линейский асуынан басталады, жол Линейский жотасының жоғарғы жағына одан да жоғары көтеріледі. Бағыт қорықтың ауқымын, оның қашықтығын көруге, қорықтың керемет панорамалық пейзаждарын көруге мүмкіндік береді.

4) **«Каменная Сказка» бағыты** – Холзун жотасының көптеген тау бұлақтарын, көп ғасырлық балқарағайлардың орманды алқаптарын, «Гульбище» биік таулы батпақты, ең бастысы – «Линейские столбы» геоархитектуралық кешенін аралауға мүмкіндік беретін бір күндік бағыт. Тау қалдықтары өздерінің таңғажайып алуан түрлілігімен және Линейский жотасының жоғарғы ағысының аумақтық қамтуымен таң қалдырады.

5) «Убинские перекаты» бағыты–17 шақырымдық велоэкскурсия, Қара Оба өзенінің жанынан өтеді. Бағыт БатысАлтайдыңтабиғатының байлығы мен алуан түрлілігін ашатын өзен аңғарын көруге мүмкіндік береді.

Батыс-Алтай қорығының көрікті жерлері:

1)«Гульбище» биік таулы батпағы - теңізденгейінен 1870 метр абсолюттікбиіктіктеорналасқан, Қара Обасуайрығыбойынша 4-5 км-ге, Борсықөзенініңарнасыныңбойымен, ені 2 км-гесозылады.«Гульбище» батпағында Қара Оба мен БорсықөзенініңбастауындаүлкенТұрғысын өзенініңсаласы бар.Бұл –

БатысАлтайдағыеңүлкенжәнеқорықүшінерекшетабиғикешен. Бұл жердесиреккездесетінөсімдіктерөседі, соныңішіндеҚызылкітапқаенгендер – маралтамыржәнеалтынтамыр. Мұндакөптегенқұстармекендейді.

2)«Тасты өзен» - Линейский жотасының батыс беткейінде мұздық тектес тас шөгінділері орналасқан. Батыс-Алтай қорығының үш бағытына баратын жолдың бойынан өтіп бара жатқандар тамашалай алатын көркем жер.

3) «400 жылдық балқарағай» - Сібір балқарағайы – қарағай тұқымдасының бір түрі, Лине́йский жотасында өседі. Негізгі діңінің диаметрі 2 м. Биіктігі – 18,5 м. 2 м биіктікте дің 7 діңге тармақтанады. Шығыс бұтағы құрғақ. Жемісті ағаш, жасы 400-500 жылға дейін.

4) «Линейские столбы» гранит қалдықтарының геоархитектуралық кешені. Ол Лине́йский жотасының оңтүстік шетінде орналасқан және граниттер мен гранитоидтардың пермьдік интрузияларынан пайда болған жоталы, тегістелген массив. Кешен 8 шаршы км-ден астам аумақты алып жатыр және биіктігі 35 м-ге дейін жететін көптеген ансамбльдермен, жоталармен және мүсіндік формадағы жеке гранит қалдықтарымен ұсынылған. Ең биік жері Сказка шыңы 2169 м. Ол ерекше экологиялық, ғылыми және мәдени маңызы бар қоршаған ортаны қорғау объектілерінің тізіміне енген және табиғат ескерткіші болып табылады.

5) *Кедр* көлі. Мореналық бөгетпен жабылған көл, Ивановский жотасының ең әдемі көлдерінің бірі. Мореналық толқын бойындағы жағасы қалың балқарағай орманымен қоршалған.

б) Холзунжотасы (Линейский белок тауы). Қорықтың биік нүктесі теңіз деңгейінен 2598 метр биіктікте. Тау қорық пен Ресей Федерациясының шекарасында орналасқан. Холзунжотасы төменгі Көксу жотасымен бірге жауын-шашынның батыс қатасымалдануына бөлет болыптабылады. Ивановский жотасы мен түйіскен аймақ Орталық Азиядағы абсолютті максималды ылғалдылық нүктесі болыптабылады.

7) «**Шапка Мономаха**» - тұрақты геометриялық пішінді шағын төбе – жарты шар сияқты, Линейский жотасының шығыс беткейінде орналасқан, балқарағайлы шыршалы орманмен жабылған. «Қақпақтың» айналасында «Мономахтың қалпағын» АҚСТАН табиғаттың жекені саны ретінде ерекше атап өтетін батпақ жатыр. Қоғамдық жолдан да, «Заповедные Дали» бағынан да байқалады. Олөз атауын патшаның бас

киімімен сыртқы ұқсастығы үшіналды.

8) **«Пұттар»**. Олар қорық аумағын зерттеу барысында кездейсоқ табылған. Олар бір-бірінен 20 шақырымдай қашықтықта орналасқан. Олардың діни шығу тегі (пұтқа табынушылық) деген болжам бар. Бірақ оларды кім салған, қашан және неге екені әлі белгісіз.

ОЛИМПИАДА 2022

9) **«Лари»** - Қара Оба
өзеніндегі сарқырамасы бар
шағын шоңғал

каскады. Өзеннің арғы жағында бірнеше үлкен жалпақ монолитті тастар жатыр. «Кедергі» деген атпен белгілі әр жылдары бірнеше адам оны әртүрлі су кемелеріндеңсеруге тырысып өлген. Бағыттардан алшақ орналасқан.

10)

Геоморфологиялық кешен «Черный узел»

Үлкен Тұрғысы өзенінің бастауында орналасқан. Тұрғысын және Үлбі жоталары қосылған жер. Теңіз деңгейінен 2350 метр биіктікте дейінгі таулардың жартасты шыңдары, олардың етегінде мұздық тектес көптеген көлдер бар.

Қара Оба өзені – Оба өзенінің оң жақ саласы. Ол теңіз деңгейінен 2120 м биіктікте Холзун жотасының батыс беткейі мен Гульбище биік таулы батпағынан бастау алады. Қорықтың ұзындығы 45,3 км. Бүркіт пен қара дегелек сияқты жойылып бара жатқан құстар өзен аңғарында ұя салады, ал суда сирек таймен балықтары мекендейді.

Қара тайга негізінен теңіз деңгейінен 1000-1500 м биіктікте өсетін шыршалы орман болып табылады. Бұл шырша мен көктерек ормандарының қосындысы, көбінесе 3 м-ден асатын биік шөпті қалың бұталармен тығыз өскен. Оның атауы оның құрамында жалпақ жапырақты ормандардың немесе қаралтымның реликтері болғандықтан алды. Ағаштың биіктігі 25-30 м жетеді.

